

امنیت فرهنگی؛ پشتوانه مقابله با تهدیدات نوین نظامی آینده ایران

امید مراغه^۱

علی علمی^۲

سجاد فرهنگ^۳

چکیده:

مبحث دفاع و امنیت به حوزه‌های مختلفی از جمله سیاسی، روابط بین‌الملل، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره وابسته است. تهدیدات حوزه فرهنگی، امنیت ملی کشور را آسیب‌پذیر می‌کند. هدف از این مطالعه تبیین امنیت فرهنگی به عنوان پشتوانه مقابله با تهدیدات نوین نظامی آینده ایران است. پژوهش حاضر به روش کیفی و از منظر هدف بنیادی و از حیث ماهیت تحلیلی-توصیفی است. فرایند کار از نوع فراترکیب است. رویکرد این پژوهش آینده‌پژوهی است.

تعداد ۱۷ مقاله کیفی در حوزه «نفوذ فرهنگی» مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و شاخص‌های آن در سه بخش «شکل نفوذ فرهنگی»، «روش نفوذ فرهنگی» و «نوع نفوذ فرهنگی» شناسایی شدند و به دنبال آن راه کارهای مقابله با نفوذ فرهنگی به دست آمد.

فرهنگ غنی ایرانی تضمین‌کننده صلح و آرامش و پایداری درازمدت کشور ایران است. فرهنگ ایرانی شاخص‌هایی نظیر؛ نام سرزمین ایران، وطن‌دوستی ایرانیان، تاریخ و تمدن ایرانی، شعر و موسیقی، آیین‌ها و مراسم ملی، اسطوره‌ها، مفاخر ملی، مذهب، علم و دانش را با خود به همراه دارد که این وجوه از فرهنگ ایرانی در کشورهای مشترکات فرهنگی و در سطح جهان قابل فهم و درک عمومی جهانیان بوده و قابلیت گفتمان منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی را دارد.

واژگان کلیدی: نفوذ، فرهنگ، نفوذ فرهنگی، امنیت فرهنگی، تهدیدات نوین نظامی

۱. دانش‌آموخته مدیریت بازرگانی دانشگاه آزاد - بابل omidmaraghe@yahoo.com

۲. دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران - شمال alielmi1358@gmail.com

۳. دانش‌آموخته مدیریت دانشگاه آزاد - بی واحد علوم تحقیقات farhangg@yahoo.com

جستار گشایی

شناخت دقیق پدیده جنگ نیازمند شناخت فراگیر مفاهیم آن نظیر؛ اهداف، علل و به‌ویژه رویکرد کنشگران جنگ است. با گذر زمان، بازنگری در انگاره‌های قدیمی مربوط به جنگ و باز شکافی آن ضرورت و اهمیت می‌یابد (کرفلد، ۱۱: ۱۳۸۶). ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران، بر اساس شاخص‌های عدم قطعیت آینده مشتمل بر تهدید، بازدارندگی و تعاملات بین‌المللی در هشت حوزه تهاجم نظامی (هوا - دریا)، نیابتی دولت‌محور و غیردولتی، براندازی نرم، تحریم همه‌جانبه، بی‌ثبات‌سازی داخلی، تنش مقطعی و نافرمانی، نفوذ و استحاله قابل دسته‌بندی است؛ که در آن مهم‌ترین ویژگی‌ها شامل استفاده از سلاح‌های نوین و فضای مجازی، نوع و ابزار تهدیدات از نوع هوشمند (ترکیبی) و عرصه آن متمرکز بر جنگ اطلاعاتی-امنیتی، فرهنگی و قومی و مذهبی است (ستاربخاه و همکاران، ۲۷: ۱۳۹۵). بخش عمده از عوامل تولیدکننده یا تقویت‌کننده قدرت نرم در یک واحد سیاسی، معطوف به حوزه فرهنگ و نظام ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی است. فرهنگ به‌عنوان مهم‌ترین منبع قدرت نرم، تلقی می‌شود. همواره جایگاه و موقعیت قدرت نرم (قدرت فرهنگی) یک کشور به میزان توانمندی‌ها و جذابیت‌های انگاره‌های فرهنگی آن، وابسته است (خراسانی، ۱۳۸۷).

در همین راستا یکی از دغدغه‌های مهم و اساسی جمهوری اسلامی ایران جلوگیری از غافلگیری، رصد، شناسایی، پیش‌بینی و ارزیابی تهدیدات متعددی است که از سوی قدرت‌های استکباری و دشمنان منطقه‌ای و گروه‌های افراطی متوجه میهن عزیزمان است که این مهم همراه با شاخصه‌هایی همچون شناخت صحیح و دقیق تهدید؛ ارزیابی توان وضعیت تحقق تهدید؛ ارزیابی خطرات ناشی از تهدید بالأخص در بعد تهدیدات نوین است. بر همین اساس، توان نظامی یک کشور به عوامل مختلف وابسته است. عملکرد موفقیت‌آمیز قوای نظامی در صحنه نبرد مدیون اندیشه و تفکر انسان‌ها است؛ بنابراین ذهنیت فرهنگی و پشتوانه ایمانی آن‌ها بر مبنای ارزش‌های فرهنگی به وطن و میهن نقش مهمی در عملکرد افراد شرکت‌کننده در نبرد دارد.

سیاست‌گذاری در حوزه دفاع، از حوزه‌های مهم، بااهمیت، تخصصی و پیچیده سیاست‌گذاری است و معمولاً شامل افراد و سازمان‌های محدودی می‌شود و داده‌های لازم برای تصمیم‌گیری، عموماً جزو داده‌های طبقه‌بندی به شمار می‌آید و کمتر از دیگر حوزه‌های مطالعاتی سیاست‌گذاری موردتوجه قرار گرفته است (غرایاق زندی، ۵: ۱۳۹۰)؛ از سوی دیگر، مبحث دفاع و امنیت علاوه بر پیچیدگی، حوزه‌های مختلفی ازجمله سیاسی، روابط بین‌الملل، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و غیره وابسته است؛ بنابراین، سیاست‌گذاری در حوزه دفاع نیز به این حوزه‌های اشاره‌شده وابستگی شدید دارد. بدون توجه به همه حوزه‌ها، دفاع همه‌جانبه شکل نمی‌گیرد.

در سیاست‌های دفاعی لازم است، حوزه‌های تهدید هر بخش شناخته شوند و داده‌های لازم در هر حوزه جمع‌آوری و توانمندی‌های بخش‌های مختلف شناسایی شوند. نشناختن تهدیدات و بی‌توجه و مراقب نکردن همه حوزه‌های مختلف از قبیل سیاسی، روابط بین‌المللی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امکان شکل‌بندی سامانه دفاعی قابل‌اتکا وجود ندارد.

دفاع و امنیت همواره از اهداف اصلی کشورها است. حفظ و بقا در اولویت اول اهداف هر دولتی قرار دارد (یوسف‌وند و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۰). این امنیت دفاعی و نظامی در سایه تحصیل امنیت همه حوزه‌ها و بخش‌های یک کشور تحصیل می‌شود. برای پاسخ به نیازهای دفاعی-امنیتی یک کشور، تمرکز بر فرصت‌ها، چالش‌ها و تهدیدات پیش‌روی یک کشور بسیار حیاتی و حائز اهمیت است.

ارتباطات در جهان کنونی جزء جدایی‌ناپذیر از سبک زندگی انسان‌ها است. ارتباطات فرهنگی میان ملت‌ها و دولت‌ها یکی از ابزارهای مهم و اساسی در اقتدار و تعیین معیارهای توازن قدرت است. عامل فرهنگ به‌عنوان عوامل غیرفیزیکی در تعیین جایگاه یک ملت در بین ملل دیگر بسیار مهم و تأثیرگذار است.

فرهنگ، عناصر و اجزای آن، شامل اعتقادات، باورها و ارزش‌ها، ازجمله مؤلفه‌های تحکیم وحدت ملی است، به‌طوری‌که پیچیده‌ترین و مهم‌ترین مؤلفه امنیت ملی در هر کشور، امنیت فرهنگی است. برای کشورهایی مانند جمهوری اسلامی ایران که هویت ایرانی-لامی به‌عنوان یکی از منابع قدرت نرم آن محسوب می‌شود (بابالیان، ۱۳۹۳؛ زارع و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۵)، توجه به مؤلفه هویت فرهنگی اهمیت اساسی ویژه‌ای دارد.

دولت‌ها با پشتوانه انباشته‌های فرهنگی خود همواره مسیری برای قدرت‌نمایی و تثبیت اقتدار و درنهایت قبولاندن افکار و ایده‌های خود بر سایر ملل بهره می‌گیرند. ایران نیز با داشتن قدرت فرهنگی و پیشینه تاریخی قدرتمند در عرصه فرهنگ؛ توانایی به‌کارگیری قدرت نرم در حمایت از قدرت نظامی را دارد.

با توجه به تهدیدات موجود علیه منافع جمهوری اسلامی ایران، اقدام انفعالی و عدم برنامه‌ریزی برای آینده و نداشتن آینده‌پژوهی در این حوزه بسیار خطرناک و غیرمنطقی است و این شیوه تفکر باعث بروز مشکلاتی همچون ایجاد موانع جدی در مسیر ساخت فرهنگ‌سازمانی منعطف و منطبق با آینده، پرداختن صرف به مطلوب‌ها، عدم شناسایی نیازهای آینده و عقب ماندن از دشمنان و رقبا می‌شود (طاهری، ۱۳۹۵: ۱۰۹).

در حوزه نفوذ فرهنگی و امنیت فرهنگی کشور و استفاده از دیپلماسی فرهنگی می‌توان گفت که رویکرد کشور و حاکمیت بر مبنای مذهب بوده و سایر توانمندی‌های فرهنگی به‌خصوص فرهنگ ملی مورد مغفول واقع شد است. الگوی مناسب فرهنگی که بتواند پشتوانه مناسبی برای مقابله با تهدیدات نوین

نظامی آینده ایران باشد، ضرورت اهمیت موضوع نفوذ فرهنگی و ارتقای آن به دیپلماسی و قدرت برتر را ضروری و حائز اهمیت می‌گرداند. غافل از همه ابزارهای لازم برای مقابله با تهدیدات، عدم شناخت همه جوانب تهدیدات و ابزار جنگ‌های نوین خود باعث ضعف در حوزه نظامی یک کشور می‌شود؛ بنابراین شناخت و اعتقاد به توانایی‌های دیپلماسی فرهنگی، ارتباطات فرهنگی، مفاهیم و ابزار فرهنگی می‌تواند نقش حیاتی در سبقت حکمرانان در سطح بین‌المللی برای داشتن قدرت برتر ایفا نماید.

مبانی نظری و مفاهیم:

تهدیدات نوین

انسان‌ها از ابتدای آفرینش تاکنون، با طیف متنوعی از تهدیدات، آسیب‌ها و بلایا دست‌به‌گریبان بوده‌اند و متحمل آسیب‌ها، خسارت‌ها و تلفات جانی و مالی فراوانی شده‌اند؛ از این‌رو تهدیدات از نظر منشأ و ماهیت، به دسته‌های مختلف تقسیم‌بندی می‌شوند. سناریوهای آینده (خلیل‌زاده، ۵۸، ۱۳۷۹) که عبارت است از:

انواع تهدیدات آینده	
۲- تهدیدات نرم	تهدیدات نظامی:
۳- تهدیدات طبیعی	الف) تهدیدات متعارف:
۴- تهدیدات صنعتی	* تهدیدات محیط هوایی
۵- تهدیدات	* تهدیدات محیط دریایی
زیست‌محیطی	* تهدیدات محیط زمینی
۶- تهدیدات اقتصادی	* تهدیدات محیط اطلاعاتی (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، سایبری، رسانه‌ای، فرماندهی و کنترل، جاسوسی و خبرگیری)
۷- تهدیدات فناورانه	* تهدیدات فضایی
۸- تهدیدات جنایی	* تهدیدات ماهواره‌ای
۹- تهدیدات	* تهدیدات انواع حصرها
تروریستی	ب) تهدیدات سلاح‌های نامتعارف
	پ) تهدیدات نیمه‌سخت یا سلاح‌های غیر کشنده یا ناتوان‌کننده

ممکن است تهاجم‌ها در آینده، این چنین صریح، روباز و سهل‌الدفع نباشد و ممکن است پیچیده‌تر باشد؛ بنابراین پیچیدگی و ایمان قوی لازم است. من عرض می‌کنم دفاع از اسلام در دوران نبی اکرم (ص) آسان‌تر از دفاع از اسلام در دوران امیرالمؤمنین (ع) بود. چون این قضیه پیچیده‌تر بود. چون این قضیه پیچیده‌تر بود و چنین چیزی در آینده ممکن است زیرا استکبار جهانی ابزارهای گوناگونی را در اختیار دارد (رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۳، ۱۳۶۹).

رمون آرون اندیشمند روابط بین‌الملل جنگ را یک اقدام اجتماعی می‌داند که ناشی از اداره اجتماعات

سیاسی سازمان یافته است که به منظور غلبه یکی بر دیگری تحقق می پذیرد (بیگدلی، ۴۵: ۱۳۷۳). جنگ پدیده در حال تکامل است که ابعاد و حالات گوناگون داشته و دوره های تکاملی متنوعی را طی کرده است (ستاریخواه و همکاران، ۳۰: ۱۳۹۵).

تهدیدات، گاهی جنگ نظامی و گاهی چهره ای غیرنظامی دارند؛ به عنوان مثال پس از جنگ تحمیلی، چهره تهدیدات و رنگ ویژگی های آن ها تغییر کرد و حوزه های دیگری از جمله حوزه فرهنگی را در برگرفت که مقام معظم رهبری از آن تعبیر به تهاجم فرهنگی کردند (جلالی فراهانی، ۲۳: ۱۳۹۰):

من یکوقت گفتم که فرق تهاجم فرهنگی و تبادل فرهنگی چیست. تهاجم فرهنگی، یک امر منفی است؛ اما تبادل فرهنگی، یک امر مثبت است. یکوقت هست که یک انسان برای این که کمبودی را در بدن خودش برطرف کند، می گردد و غذا و داروی مناسب را - آن چیزی که به دردش می خورد - از هرجایی که گیرش آمد، پیدا می کند و با میل خود آن را داخل کالبدش می ریزد. یکوقت هم هست که نه، ما انتخاب نمی کنیم؛ دست و پای ما را می گیرند، یا بی هوشمان می کنند، یا مستمان می کنند و چیزی را که خودشان می خواهند - نه آن چیزی که ما لازم داریم - در بدن ما تزریق می کنند. آیا این ها باهم فرق ندارد؟! من می گویم ملت ایران نباید خودش را تحت بیندازد تا دشمن با مدرن ترین شیوه ها، آنچه را که خودش می خواهد، از تفاله های دست دوم فرهنگش به جسم ملت ایران تزریق کند^۱.

پژوهش ستاریخواه و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴» نشان داد:

«ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ بر اساس شاخص های عدم قطعیت آینده مشتمل بر تهدید، بازدارندگی و تعاملات بین المللی در هشت حوزه تهاجم نظامی (هوا - دریا)، نیابتی دولت محور و غیردولتی، براندازی نرم، تحریم همه جانبه، بی ثبات سازی داخلی، تنش مقطعی و نافرمانی، نفوذ و استحاله قابل دسته بندی است؛ که در آن مهم ترین ویژگی ها شامل استفاده از سلاح های نوین و فضای مجازی، نوع و ابزار تهدیدات از نوع هوشمند (ترکیبی) و عرصه آن متمرکز بر جنگ اطلاعاتی - امنیتی، فرهنگی و قومی و مذهبی است».

تحوالات ایجاد شده ناشی از تمرکز فعالیت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و نیز بی توجهی به ویژگی های یک محیط ایمن و آماده در برابر تهدیدات نظامی طی دهه های اخیر آسیب پذیری امروزی را در مواقع بحران افزایش داده است. بر این اساس، برنامه ریزی به دنبال ارتقای کیفیت زندگی در همه شرایط؛ به ویژه در زمان بحران، است که راه دست یابی به این مهم از طریق شناخت اصول راهبردی به منظور کاهش آسیب پذیری در زمان بروز تهدیدات نظامی است (محمدی، ۱۴۰۰).

موضوعات مرتبط با عوامل توان رزم و کاربردی کردن نقش این عوامل در جنگ ها می تواند ضریب

۱. بیانات در دیدار جوانان و فرهنگیان در مصالای رشت، ۱۲ اردیبهشت ۱۳۸۰؛ <https://khl.ir/f/3064>

به دست آوردن پیروزی در مقابله با دشمن قوی تر را افزایش دهد و این امر لزوم تبیین و توجه به این موضوع را از اهمیت بیشتری برخوردار می کند؛ بنابراین عوامل غیرفیزیکی توان رزم است؛ اما عوامل غیرفیزیکی مؤثر در پیروزی در یک نبرد، نیز می تواند خسارت های جبران ناپذیری را به رزمندگان تحمیل کند (بشیری امیرآبادی، ۱۴۰۰).

نفوذ

در دانش سیاسی، قدرت نه به مثابه ویژگی ذاتی و درونی بازیگران سیاسی، بلکه به مثابه «رابطه میان آنها» بررسی می شود؛ بنابراین، مسئله اصلی در بحث قدرت، احتمال تأثیرگذاری و تعیین رفتار است. از این منظر، قدرت با مفاهیمی چون نفوذ ارتباط پیدا می کند (اسفندیار و بلباسی، ۱۳۹۸: ۱۰۸). قدرت دارای دو وجه نفوذ و زور است؛ وجه نفوذ بیشتر جنبه ذهنی دارد و کشورها و دولت ها سعی می کنند با اعمال نفوذ بر دیگران، قدرت خود را به کارگیرند و اراده خود را تحقق بخشند. وجه نفوذ، همان مؤلفه ای است که از آن به قدرت نرم یاد می شود (طالعی حور و بهرامی، ۱۳۹۶: ۷۴).

بوزان (۱۳۹۷) امنیت اجتماعی را قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول می داند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در ارتباط با امنیت فرهنگی می فرماید (کلانتری و خزلی، ۱۳۹۹: ۵۹):

«بخش دیگر، امنیت فرهنگی و اخلاقی است. مردم به جوانان و فرزندان خود علاقه مند و از اینکه آن ها دچار اعتیاد بشوند، دچار فساد اخلاق بشوند، دچار وسوسه هایی بشوند که آن ها را از مسیر درست زندگی دور بیندازد، نگرانند؛ این نگرانی و دغدغه را چه کسی برطرف می کند؟ چه چیزی برطرف می کند؟ امنیت فرهنگی. امنیت فرهنگی را هم در بخش عظیمی، نیروهای بسیج، نیروهای مؤمن جان برکف تأمین می کنند.»^۱

نفوذ در مسائل فکری و فرهنگی، حائز اهمیت است. اگر نفوذ موجب وارد شدن آسیب به کشور شود، نفوذ فکری و فرهنگی نیز آسیبزا خواهد بود. تلاش یک قدرت خارجی برای تضعیف و تغییر ارزش های حیاتی یک جامعه که برای بقای یک نظام سیاسی ضروری هستند، نفوذ گفته می شود (روحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۴۵). نفوذ پدیده ای پنهان و پیچیده است که باظرافت و دقت خاصی طراحی می شود که شناسایی و مقابله با آن نیز دقت و ظرافت می طلبد. مقوله نفوذ امری تدریجی و غیرمستقیم بوده و معمولاً حساسیت برانگیز نیست و در پوشش های مختلفی صورت می گیرد؛ همچنین اسامی مختلف و گاهی خیرخواهانه ای نیز دارد (جواهردهی، ۱۳۹۴: ۷). نفوذ می تواند بر ارتباطات افراد جامعه، روحیات، ذهنیات، سبک زندگی، اخلاق و ... تأثیر بگذارد (کرمی، ۱۳۹۵: ۱۴) و بر همین اساس، می توان آن را رفتاری برای ورود در منطقه ممنوعه و حریم خصوصی جامعه دانست (قربی، ۱۳۹۶: ۹۷).

۱. بیانات در صبحگاه مشترک نیروهای نظامی و انتظامی استان کرمان، ۱۵ اردیبهشت ماه ۱۳۸۴

نفوذ شکلی از قدرت است؛ اما متمایز از کنترل، اجبار، زور و مداخله. نفوذ را می‌توان رابطه میان بازیگرانی دانست که به‌موجب آن، یک بازیگر، بازیگران دیگر را وادار می‌کند تا به‌طریقی که خواست خود آن‌ها نیست، عمل کنند (حسینی‌نژاد و ملکوتیان، ۱۳۹۹: ۷۴). نفوذ و تهدیدات آن زمینه‌ساز بازیگری در سیاست‌گذاری امنیت ملی و در نتیجه ارتقای کیفیت حکمرانی را در اختیار تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیرندگان این حوزه قرار می‌دهد؛ به‌عبارتی دیگر، در ارتباط با رسیدن به مطلوبیت در امر حکمرانی شایسته، باید تهدیدات مسئله نفوذ را مدنظر قرار داد (اکبری و همکاران، ۱۴۰۰). نفوذ از جنس قدرت نرم بوده و ناظر به رویکردهای نرم‌افزارانه مدرن در روابط بین کشورهاست؛ از این رو، بازیگر محور است؛ یعنی یک بازیگر خارجی که در موضوع ما مجموعه نظام سلطه و قدرت‌هایی هستند که در صدد تحمیل نظم نظام بین‌الملل موجود بر سایر بازیگران به‌خصوص بازیگرانی که مخالف نظم موجود بین‌المللی هستند. پس نفوذ فکری - فرهنگی یک عمل عامدانه و طراحی شده در راستای اهداف مشخص است (روحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۵۵).

هر دولت و ساختاری سعی می‌کند مبانی معرفتی و اندیشه‌ای خود که بنیان‌های تمدنی و گفتمانی خود بر آن استوار است را از طریق نفوذ فکری - فرهنگی که از وجوه قدرت نرم است را به رقیب گفتمانی خود نفوذ داده و بنیان‌های فرهنگی رقیب را به چالش کشیده و به نفع گفتمان فکری خود سمت و سوسو داده و آن را متحول نماید. با تغییر مبانی اندیشه‌ای و تمدنی، تغییر در سرشاخه‌ها به‌صورت بدیهی و ضروری اتفاق خواهد افتاد (روحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۶۰).

بستر فرهنگی نفوذ، خطرناک‌ترین و درعین حال حساس‌ترین بستر نفوذ به شمار می‌رود. درواقع فرهنگ یک کشور اگر هدف نفوذ قرار بگیرد، نفوذ در بسترها و عرصه‌های دیگر بسیار تسهیل شده و درعین حال استقلال و هویت یک کشور از بین می‌رود و به‌نوعی آن کشور در هویت و فرهنگ دیگر کشورها هضم و جذب می‌شود (قریبی، ۱۳۹۶: ۹۹). نفوذ فرهنگی، دست‌کاری افکار مردم و تغییر محاسبات نخبگان و مسئولان در حوزه‌های داخلی و منطقه‌ای در عرصه‌های فکری و فرهنگی مبتنی بر جنگ نرم از طریق ابزارهای نفوذ با هدف تضعیف‌سازی و بسترسازی برای استحاله و فروپاشی نظام توسط نظام سلطه است (حمزه‌پور، ۱۳۹۶: ۲۰). مقام معظم رهبری می‌گویند (قریبی، ۱۳۹۶):

«دشمن سعی می‌کند در زمینه فرهنگی، باورهای جامعه را دگرگون کند؛ و آن باورهایی را که توانسته این جامعه را سرپا نگه دارد جابه‌جا کند، خدشه در آن‌ها وارد کند، اختلال و رخنه در آن‌ها به وجود بیاورد. خرج‌ها می‌کنند؛ میلیاردها خرج می‌کنند برای این مقصود؛ این رخنه و نفوذ فرهنگی است.»^۱

پژوهش فرزندوحی و همکاران (۱۳۹۶)، با عنوان «نفوذ فرهنگی و جایگاه آن در قرآن و عهدین» نشان می‌دهد:

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در تاریخ ۲۵ شهریورماه سال ۱۳۹۴

«آنان که مورد هدف و نفوذ فرهنگی قرار گرفتند، افراد سست ایمان و بی بصیرت بودند و از همین نقطه موردتأجم قرار گرفتند».

آنچه در این مطالعه موردنظر است؛ به دست گرفتن ابتکار عمل متقابل است. بدین معنا که ایران، به جای اینکه منتظر نفوذ فکری-فرهنگی سایر کشورها به فرهنگ غنی ایران باشد و درعین حال که باید تدابیر مقابله‌ای و تدافعی اتخاذ شود، لیکن در گام اصلی و بلند به دنبال نفوذ فکری-فرهنگی ایران در کشورهای همسایه، کشورهای مشترکات فرهنگی-تاریخی و سایر کشورهای جهان شود.

این اندیشه امنیتی دفاعی موجب دست بالا داشتن ایران در جهان پیرامونی خود می‌شود. در چنین شرایطی ایران در برابر تصادم فرهنگی با کشورهای دیگر از قدرت نرم فرهنگ غنی ایرانی بهره می‌گیرد.

فرهنگ

اهمیت عنصر فرهنگ و تمدن و تأثیر آن در روابط خارجی و تأمین منافع ملی کاملاً هویدا و آشکار است و توجه به همکاری با کشورهای حوزه تمدنی ایرانی نیز امری شایسته و بایسته است. عوامل فرهنگی و تمدنی، عناصر سازنده روابط دوستانه میان کشورها، عوامل مؤثر بر تداوم و پایداری روابط است (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴۷). فرهنگ‌ها به سهم خود و از طریق ایجاد هویت‌های قومی، ملی و سیاسی در شکل‌دهی به نظام بین‌الملل ایفای نقش می‌کنند (عطایی واسعی زاده، ۱۳۹۲: ۲۱).

چالش‌های سیاسی موجود بر سر راه این گونه روابط میان کشورهای درون یک حوزه فرهنگی دربرگیرنده عوامل گوناگونی همچون نخبگان سیاسی، نظام سیاسی، نیروهای مدافع مداخله‌گر خارجی، سیاست‌های هویتی، عوامل مذهبی و فرقه‌ای باشد (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴۷)؛ به عبارت دیگر با وجود اهمیت عناصر فرهنگ و تمدن، عنصر سیاست و امر سیاسی همچنان بر عوامل اقتصادی و فرهنگی سایه می‌افکند و آن‌ها را تحت تأثیر دارد (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴۷).

برخی از محققان حوزه فرهنگ بر این باورند که تأثیر فرهنگ و خلق‌و‌خوی اقوام و ملت‌ها و همچنین نحوه اثرگذاری فرهنگ ملی، نه تنها بر سیاست خارجی و رفتار بین‌المللی، بلکه بر نحوه جنگ و دفاع هم تأثیرگذار است. این نظریه‌ها به این نتیجه می‌رسند که همه ملت‌ها حتی در جنگیدن نیز فرهنگ و سبک و سیاق خاص خود را دارند؛ یعنی در نحوه جنگیدن، در چگونگی تدوین یک استراتژی، روش خاص هر قوم و هر ملتی با فرهنگ دیگر متفاوت است. استانی هافمن نیز معتقد است که فرهنگ و خلق‌و‌خوی هر ملتی بر رفتار سیاسی آن‌ها در عرصه سیاست جهانی، تأثیرگذار است (خراسانی، ۱۳۸۷)؛ بنابراین، امروزه، فرهنگ، توجه اهل سیاست را به خود جلب کرده است. این امر نه به این معناست که سیاست‌مداران، همیشه اهل فرهنگ‌اند. بلکه به این معناست که فرهنگ هم به عنوان ابزار سیاست، شناخته شده و هم به عنوان یک امر مطلوب اجتماعی که وظیفه دولت، ترویج و ارتقای آن است (تراسی، ۱۳۸۲: ۱۷۲).

عوامل گوناگونی می‌توانند به‌عنوان پیش‌برنده همکاری یا سدکننده آن نقش‌آفرینی کنند؛ به‌عبارت دیگر یکسان‌بودن مذهب، نژاد و همانند آن‌ها به‌تنهایی پیشبرد همکاری میان کشورها را فراهم نمی‌کند، بلکه عواملی سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دیگری می‌توانند راه این همکاری را دشوار و گاه ناممکن سازند. هرچه همسانی این کشورها در زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و مذهبی بیشتر باشد، همکاری‌های آن‌ها آسان‌تر خواهد شد (احمدی، ۲۵۳: ۱۳۹۸). فرهنگ یکی از مؤلفه‌های اثرگذار بر سیاست خارجی است (عطایی واسعی زاده، ۳۱: ۱۳۹۲).

فرهنگ نقش مهمی در گسترش همکاری و همفکری بین‌المللی و نیز زمینه‌سازی برای همگرایی ملت‌ها داشته باشد (سلیمی، ۷۹: ۱۳۸۵). پیوند میان متغیرهای فرهنگی و سیاست خارجی را می‌توان از طریق تأکید بر سه بعد فرهنگی مورد مطالعه قرار داد (عطایی واسعی زاده، ۳۰: ۱۳۹۲): نخست شامل اعتقادات و اسطوره‌هایی می‌شود که به تجربه‌های تاریخی یک ملت و رهبران و نیز دیدگاه‌هایی که آن‌ها نسبت به نقش و موقعیت جاری کشور خود به عرصه جهانی دارند ارتباط پیدا می‌کند. دوم) تصاویر و برداشت‌هایی که نخبگان سیاسی و عامه مردم نسبت به سایر ملت‌ها، نواحی دنیا و سایر کنشگران سیاست خارجی مانند نهادهای بین‌المللی در ذهن خویشان دارند. سومین مورد فرهنگی عادات و ایستارها به حل مشکلات به‌طور اعم و برخورد با اختلافات و منازعات بین‌المللی به‌طور اخص است (قوام، ۲۹۲: ۱۳۸۴). کشور ما و سایر کشورهای جهان با جوامع و کشورهایی که به‌نوعی در ارزش‌های فرهنگی، باورها، جغرافیای فرهنگی، ریشه‌ها و ساختار فرهنگی نزدیکی بیشتری دارند، تعاملاتی را در زمینه فرهنگ دارند (کاوسی و همکاران، ۱۰۰: ۱۳۹۱).

رابطه میان متغیرها و انگاره‌های فرهنگی و سیاست خارجی را می‌توان از سه طریق، مورد مطالعه قرار داد. نخست، شامل اعتقادات و اسطوره‌هایی می‌شود که به تجربه‌های تاریخی مردم یک کشور و رهبران و نیز نگرشی که آن‌ها نسبت به نقش و جایگاه جاری کشور خود به عرصه جهانی دارند ارتباط پیدا می‌کند. دومین رابطه، معطوف به تصاویر و برداشت‌هایی که نخبگان علمی، سیاسی و حتی عامه مردم، نسبت به سایر ملت‌ها، کشورها و سایر بازیگران عرصه سیاست خارجی مانند نهادهای بین‌المللی در پس ذهن خود می‌پروراند و در نهایت، سومین مورد فرهنگی، عادات، ایستارها و طرز تلقی‌ها نسبت به حل مشکلات به‌طور اعم و برخورد با اختلافات و منازعات بین‌المللی به‌طور اخص است (قوام، ۲۹۱: ۱۳۸۴).

در فضای روابط فرهنگی بین‌المللی و دیپلماسی فرهنگی هر کشور به دنبال آن است که تصویر خود را در میان مردم دیگر جوامع مثبت و سازنده نشان دهد، به نظر می‌رسد جمهوری اسلامی ایران فاقد چنین ابزارهایی است. در عین حال که ایران دارای فرهنگ و تمدن چند هزار ساله است و از طرفی جاذبه‌های متفاوت و جالب برای طبقات مختلف اجتماعی دارد، اما تاکنون کمتر به این موضوع مهم

پرداخته شده است (قدیمی و مصطفوی، ۱۳۸۸: ۶۳). یک الگوی مناسب برای کشور ایران جهت توسعه تعاملات فرهنگی مبتنی بر پدیده‌های جدید در عرصه جهان امروز مشاهده نمی‌شود (کاوسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۰). منظور اصلی از ایجاد و توسعه روابط فرهنگی این است که ملل مختلف جهان با شناختن فرهنگ‌های یکدیگر نسبت به هم احساس تفاهم و احترام بیشتری کنند و این تفاهم و احترام متقابل یک نوع همبستگی و علاقه معنوی میان آن‌ها ایجاد کند و همین امر موجب شود آن‌ها اختلافات سیاسی و اقتصادی خود را از طرق مسالمت‌آمیز حل کنند و کار به جنگ سرد و یا گرم نکشد (کاوسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۸). مهم‌ترین موضوعات هر نظام فرهنگی و دولت مستقلی در جهان امروز، پیش‌بینی تهدیدها و مصون‌سازی ساختارها و عاملیت‌ها از هرگونه بحران‌آفرینی مهاجم و متخاصم است. اگر ابعاد فرهنگی - ارتباطی این دفاع غیرنظامی و غیرمسلح را برجسته سازند، با حوزه مهم امنیت فرهنگی - هویتی در ادبیات سیاست‌گذاری هم‌صدا می‌شود و مسائل مشترکی می‌یابند (امامی، ۱۳۹۰: ۱۱۹).

در این مطالعه منظور روابط فرهنگی، بین کشورهایی است که تفاهم فرهنگی و پیشینه فرهنگی مشترکی دارند. این کشورها با تکیه بر عناصر فرهنگی مشترک و خاطرات و حافظه تاریخی خود، دوستی و صلح و حمایت از همدیگر را در سیاست‌های خارجی و روابط بین‌الملل خود قرار می‌دهند.

یافته‌های پژوهش

آینده‌پژوهی دانشی است فراتمدنی و فرارشته‌ای که کشف آینده‌های محتمل و تلاش برای ساخت آینده‌های مطلوب را سرلوحه اهداف خود دارد. نگاه آینده‌پژوهی به آینده بسیط نیست و باور به متکثر بودن آینده یا همان آینده‌های بدیل (آینده‌های گوناگونی که ممکن است برای افراد، گروه‌ها و رویدادها وجود داشته باشد) دارد (حیدری، ۱۳۹۳: ۸۱).

هدف آینده‌پژوهی توجه به آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب است که علیرغم تردید در وقوع هر یک از آینده‌ها، تحقق برخی از آن‌ها اثر بزرگی بر جامعه و دولت می‌گذارد (رهنمایی دکاوت و پیدایی، ۱۳۹۴: ۲). دولت‌ها می‌کوشند تا به کمک آینده‌پژوهی به تسخیر پیش‌دستانه آینده فائق آیند و در تعامل با آینده و تلاش برای ساخت آن فقط عنصر نظاره‌گر وقوع رخداد‌های آینده نباشند و در مواجهه با تغییرات آینده غافلگیر نشوند و با شناخت کامل به استقبال آن بروند (حیدری، ۱۳۹۳: ۸۱).

درک صحیح از آینده، به جست‌وجو در وضعیت گذشته و حال نیاز دارد. با بررسی آنچه در گذشته و حال اتفاق افتاده و جاری است، منجر به اکتشاف نتایجی می‌شود که اتفاقات آینده را رقم می‌زند؛ بنابراین پژوهش‌های آینده‌پژوهی بر پایه دو بخش قابل‌اجرا است. بخش نخست؛ شناخت گذشته و حال (اکتشاف). بخش دوم؛ تحلیل و پیش‌بینی آینده.

شناخت دقیق آنچه رخ داده است و شناخت بی‌طرفانه آن، گام مهم پژوهش را شکل می‌دهد. گام مهم

دیگر؛ تصویر درست و منطقی از آینده؛ بدون هیجان زدگی، ایدئولوژی و تعصب‌ها است. مسئله محور دیدن آینده در نوع پژوهش بسیار مهم و حائز اهمیت است.

فکر کردن به آینده برای حاکمیت می‌تواند موفقیت‌های تازه و بسیاری را در پی داشته باشد. فهم بی‌طرفی در حوزه سیاست‌گذاری خیلی مهم و قابل‌انکاس است. اندیشیدن به آینده چالش‌هایی برای حاکمیت و سیاست‌گذاران در پی دارد؛ اما پژوهش برای درک درست آینده؛ دریچه‌های جدید و راهکارهای نوآورانه تازه‌ای پیش‌روی تصمیم‌گیران قرار می‌دهد که در نهایت بالندگی، رشد و توسعه کشور را به همراه دارد. این تحقیق از نظر هدف از نوع پژوهش‌های بنیادی است. روش از نوع کیفی است؛ و از تکنیک فراترکیب سود برده می‌شود. رویکرد این پژوهش آینده‌پژوهی است. نتایج مرحله فراترکیب برای به‌دست آوردن الگوی مناسب برای بخش آینده‌پژوهی بهره گرفته می‌شود.

فراترکیب؛ تحلیل کیفی یافته‌های پژوهش‌های گذشته است (بنچ و دی^۱، ۲۰۱۰)، فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج‌شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند. در نتیجه، نمونه مورد نظر برای فراترکیب، از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آن‌ها با سؤال پژوهش تشکیل می‌شود (سهرابی و همکاران، ۱۳۹۰).

فراترکیب با فراهم کردن یک نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقاء داده و دید جامع و گسترده را نسبت به مسائل به وجود می‌آورد. فراترکیب مستلزم این است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی انجام داده و یافته‌های کیفی مرتبط را ترکیب کند (زیم^۲، ۲۰۰۶).

پژوهشگران در فراترکیب باید از ابتدا تصمیم بگیرند که چه نوع مطالعاتی را در تحقیق وارد می‌کنند. بخش از تصمیم درباره انتخاب مطالعات، به منتشر شدن و یا منتشر نشدن پژوهش‌های برمی‌گردد. همچنین به این سؤال نیز باید پاسخ داده شود که مطالعات فقط به مقالات پژوهشی چاپ‌شده در مجلات علمی محدود می‌شود و یا شامل گزارش‌ها، کتاب‌ها و یا رساله‌ها نیز می‌گردد. «اکثر مطالعات با روش فراترکیب از مطالعات منتشرشده در مجلات معتبر بررسی شده توسط داوران علمی استفاده می‌کنند و کمتر کسی از مطالعات منتشر نشده، به اصطلاح ادبیات خاکستری استفاده می‌کند» (کن و همکاران، ۲۰۰۳).

با مطالعه پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه نفوذ فرهنگی، ابعاد مختلف نفوذ فرهنگی از قبیل؛ شکل نفوذ فرهنگی، روش نفوذ فرهنگی، نوع نفوذ فرهنگی و همچنین راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی مورد شناسایی قرار گرفت.

در گام بعدی برای اتخاذ راهبرد مناسب برای نفوذ فکری-فرهنگی ایران بر کشورهای دیگر الگوی مناسب برای آینده پیشنهاد می‌شود.

برای تحقق اهداف پژوهش، تعداد ۳۲ مقاله با موضوع نفوذ فرهنگی به دست آمد که پس از بررسی اولیه تعداد ۱۷ مقاله مناسب این پژوهش تشخیص داده شد. مرحله نخست، ساخت چارچوب از کلیات پژوهش: بدین منظور مطالعه حاضر به دنبال پاسخ این سؤالات است:

۱- ابعاد نفوذ فرهنگی شامل شکل، روش و نوع نفوذ کدامند؟

۲- راه کارهای مقابله با نفوذ فرهنگی کشور کدامند؟

جدول ۱: مقالات نفوذ فرهنگی مورد مطالعه		
سال	نام نویسنده	عنوان مقاله
۱۴۰۱	حبیبی و همکاران	فهم ساختاری نفوذ فرهنگی نظام سلطه در نظام های سلطه ستیز
۱۴۰۰	سپهری و همکاران	مناسبات فرهنگی عامل نفوذ آمریکا در ایران
۱۴۰۰	خلفزاده و همکاران	راه های مقابله با نفوذ فرهنگی دشمن از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)
۱۴۰۰	روحی و همکاران	الگوی کاربست قدرت نرم در نفوذ فکری- فرهنگی غرب بر جریان روشنفکری دینی و نسبت آن با امنیت نرم ج.ا.
۱۳۹۹	حسینی نژاد و ملکوتیان	چیستی و چرایی نفوذ فرهنگی نظام سلطه و راهکارهای مقابله با آن با تأکید بر اندیشه های مقام معظم رهبری.
۱۳۹۹	ارجینی و حسینی نژاد	نفوذ فرهنگی: ساز و کارهای اعمال نفوذ فرهنگی نظام سلطه با تأکید بر اندیشه های مقام معظم رهبری
۱۳۹۹	زرگر و همکاران	نفوذ فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، چالش ها و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری (۱۳۶۸ - ۱۳۹۷).
۱۳۹۹	عالیخانی و عالیخانی	رهیافتی بر تبیین نفوذ فرهنگی و عوامل آن با تأکید بر آیات قرآن و اندیشه های رهبر معظم انقلاب اسلامی.
۱۳۹۸	خانجانی	راه های مقابله با نفوذ فکری و فرهنگی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی آیت الله خامنه ای
۱۳۹۸	حیدری و کمالی اطلس	تأثیر نفوذ فرهنگی غرب بر مؤلفه انسانی قدرت نظامی جمهوری اسلامی ایران
۱۳۹۶	خاتمی سبزواری و بقیعی	واکاوی مسئله نفوذ فرهنگی در کلام مقام معظم رهبری با تکیه بر آیات قرآن
۱۳۹۶	فولادی و بناکار	شیوه ها و شگردهای نفوذ اجتماعی، فرهنگی؛ با تأکید بر نظریه استفاده و خشنودی و نقش شبکه های اجتماعی در نفوذ.

جدول ۱: مقالات نفوذ فرهنگی مورد مطالعه		
سال	نام نویسنده	عنوان مقاله
۱۳۹۶	حمزه پور	نفوذ فکری و فرهنگی و چالش‌های امنیتی پیش‌رو با تأکید بر مصرف رسانه‌ای نوین در کشور
۱۳۹۶	فرزندوحی و همکاران	نفوذ فرهنگی و جایگاه آن در قرآن و عهدین
۱۳۹۶	قربی	نفوذ فرهنگی؛ تأملاتی در شیوه‌های نفوذ در نهادهای آموزشی ایران از منظر اسناد لانه جاسوسی امریکا
۱۳۹۶	افراشته و فرمانفرمایی	شناسایی عوامل نفوذ فرهنگی در تمایل افراد به نوع جدید زندگی زوجین (همخانگی)
۱۳۹۵	جعفری ولدانی و پیرهادی	ابعاد نفوذ امریکا در ایران (۱۹۵۳-۱۹۷۹) و پیامدهای آن در شکل‌گیری روابط دو کشور پس از انقلاب اسلامی
مأخذ: یافته‌های پژوهش		

۳- الگویی برای نفوذ بیشتر فرهنگ ایرانی در کشورهای مشترکات فرهنگی کدام است؟
مرحله دوم. جستجو انتخاب پژوهش‌های مرتبط: جستجوی اولیه و ثانویه با کلیدواژه «نفوذ فرهنگی»، در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ در پایگاه‌های مختلف اعم از سایت علوم انسانی، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noormags)، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه سیویلیکا (Civilica) و به‌خصوص در گوگل انجام شد.

مرحله سوم. انتخاب معیارهای پژوهش: انتخاب مقالات بر اساس کلیدواژه‌های انتخابی و حذف مقالات غیرمرتبط انجام شد.

مرحله چهارم. دسته‌بندی مقالات و تحلیل یافته‌ها: در این مرحله مقالات دسته‌بندی و آمار توصیفی مقالات از حیث نویسندگان، جایگاه سازمانی نویسندگان، محل نشر مقالات و جایگاه علمی محل نشر بررسی و تهیه شد. یافته‌های مقالات بر اساس چکیده، بخش نتایج و نتیجه‌گیری مقالات مورد ارزیابی قرار گرفتند و دسته‌بندی شدند.

مرحله پنجم. بحث و نتیجه‌گیری: تحلیل ابعاد شناسایی شده و انتخاب الگویی برای ارائه نظریات.

بخش نخست) آمارهای توصیفی

پژوهش حاضر مؤلفه «نفوذ فرهنگی» را بررسی نموده است. به‌منظور شناسایی نفوذ فرهنگی ۱۷ مقاله مرتبط شناسایی و مورد ارزیابی قرار گرفت. جداول ۱ تا ۶ بیانگر یافته‌های این بخش از پژوهش هستند. آنچه برای انتخاب مقالات اشاره شده در جدول شمار ۱ مدنظر قرار گرفته، این است که در عنوان مقاله، واژه‌های «نفوذ فرهنگی» آمده باشد. از این‌رو فقط ۱۷ مقاله مرتبط و مناسب با هدف پژوهشگران به

دست آمد. فراوانی مقالات بر اساس سال نشر در جدول شماره ۲ بیان شده است.

جدول ۲. سال نشر مقالات مورد مطالعه		
سال	فراوانی	درصد فراوانی
۱۴۰۱	۱	۵/۹
۱۴۰۰	۳	۱۷/۷
۱۳۹۹	۴	۲۳/۵
۱۳۹۸	۲	۱۱/۷۷
۱۳۹۶	۶	۳۵/۳۰
۱۳۹۵	۱	۵/۹
جمع	۱۷	۱۰۰٪
مأخذ: یافته‌های تحقیق		

مطابق آمار جدول شمار ۲ سال ۱۳۹۶ با شش مقاله، بیشترین درصد فراوانی در مقالات منتخب را به خودش اختصاص داده است.

مقالات مربوط به نفوذ فرهنگی بر اساس جایگاه علمی وابستگی سازمانی نویسندگان بررسی شده‌اند و اطلاعات مربوطه در جدول شماره ۳ بیان شده است.

جدول ۳. مقالات بر اساس جایگاه علمی وابستگی سازمانی نویسندگان مربوط به نفوذ فرهنگی					
درجه علمی نویسندگان			وابستگی نویسندگان		
درجه علمی	فراوانی	درصد فراوانی	نام سازمان/دانشگاه	فراوانی	درصد فراوانی
استاد	۲	۵/۴	دانشگاه‌های دولتی	۱۴	۳۷/۹۲
استادیار	۱۱	۲۹/۷۱	دانشگاه آزاد اسلامی	۶	۱۶/۲۴
دانشیار	۲	۵/۴	دانشگاه علوم انتظامی امین	۲	۵/۴
هیئت علمی	۲	۵/۴	دانشگاه عالی دفاع ملی	۲	۵/۴
پژوهشگر	۱	۲/۷	دانشگاه جامع امام حسین (ع)	۴	۱۰/۸۱
دکتر	۱	۲/۷	دانشگاه پیام نور	۲	۵/۴
دانشجوی دکتری	۷	۱۸/۹۲	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی	۱	۲/۷
کارشناسی ارشد	۲	۵/۴	پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم	۱	۲/۷
دانشجوی کارشناسی ارشد	۶	۱۶/۲۱	پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی	۱	۲/۷

جدول ۳. مقالات بر اساس جایگاه علمی وابستگی سازمانی نویسندگان مربوط به نفوذ فرهنگی					
وابستگی نویسندگان			درجه علمی نویسندگان		
درصد فراوانی	فراوانی	نام سازمان/دانشگاه	درصد فراوانی	فراوانی	درجه علمی
۲/۷	۱	پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی	۵/۴	۱	دانشجوی کارشناسی
۸/۱	۳	نمیشخص	۵/۴	۲	نمیشخص
۱۰۰٪	۳۷	جمع	۱۰۰٪	۳۷	جمع کل
مأخذ: یافته‌های تحقیق					

جدول ۳ حاکی از آن است که ۷۱/۲۹ درصد از نویسندگان دارای درجه علمی استادیاری بودند و ۹۲/۳۷ درصد وابسته به دانشگاه‌های دولتی، نظیر؛ دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه رازی کرمانشاه، دانشگاه گزگان، دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه معارف اسلامی و دانشگاه حکیم سبزواری هستند.

اطلاعات مربوط به تعداد نویسندگان هر مقاله در جدول ۴ بیان شده است.

جدول ۴. تعداد نویسندگان مقالات		
تعداد نویسندگان	فراوانی	درصد فراوانی
۱	۳	۱۷/۷
۲	۸	۴۷
۳	۶	۳۵/۳۰
جمع	۱۷	۱۰۰٪
مأخذ: یافته‌های تحقیق		

جدول ۴ نشان می‌دهد تعداد نفر نویسنده با فراوانی هشت، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. مقالات مورد مطالعه، توسط گروه‌های پژوهشی تهیه شده‌اند. روش تحقیق مقالات در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. انواع روش تحقیق مقالات		
روش تحقیق	فراوانی	درصد فراوانی
تحلیلی-توصیفی	۱۱	۶۴/۸
تاریخی	۲	۱۱/۷۶
تحلیل محتوا	۲	۱۱/۷۶

جدول ۵: انواع روش تحقیق مقالات		
روش تحقیق	فراوانی	درصد فراوانی
نظری تحلیلی	۱	۵/۹
پیمایشی	۱	۵/۹
جمع	۱۷	%۱۰۰
مأخذ: یافته‌های تحقیق		

جدول نشان می‌دهد، عمده‌ترین روش مقالات تحلیلی-توصیفی با ۸/۶۴ درصد بیشترین فراوانی را داشته و مقالات از نوع کیفی بوده‌اند. مقالات مربوط به نفوذ فرهنگی بر اساس محل نشر و جایگاه علمی محل انتشار مورد بررسی قرار گرفتند و محل چاپ مقالات و ارزش علمی آن‌ها در جدول ۶ بیان شده است.

جدول ۶: محل چاپ مقالات			
نام مجله	درجه علمی	فراوانی	درصد فراوانی
فصلنامه	علمی الف	۱	۵/۹
	علمی ب	۴	۲۳/۵۳
	علمی-پژوهشی سابق	۵	۲۹/۴۱
	علمی-ترویجی	۱	۵/۹
	علمی-تخصصی	۲	۱۱/۷۶
	نمایشخص	۳	۱۷/۶۴
ماهنامه	علمی-ترویجی	۱	۵/۹
جمع		۱۷	%۱۰۰
مأخذ: یافته‌های تحقیق			

مطابق جدول ۶، تعداد ۱۶ مقاله در فصلنامه چاپ شده‌اند و ۸۴/۵۸ درصد آن‌ها مقالات علمی (علمی-پژوهشی) هستند.

بخش دوم) یافته‌های استنباطی

بر اساس یافته‌های پژوهش‌های مورد مطالعه ابعاد و راهکارهای نفوذ فرهنگی به دست آمد و این ابعاد دسته‌بندی شدند. اطلاعات دسته‌بندی شده مربوط به ابعاد مختلف و راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی در جدول شماره ۷ آمده است.

جدول ۷. ابعاد مختلف و راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی			
شکل نفوذ فرهنگی	روش نفوذ فرهنگی	نوع نفوذ فرهنگی	راهکارهای مقابله
ساختار منعطف، پیچیده، چندوجهی و گسترده ابعاد وسیع و گسترده‌ای جدیت دشمنان نفوذ در جریان روشنفکری دینی ابعاد نفوذ؛ شامل، سه عرصه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی فعالیت گسترده‌ای تدریجی و مستمر بودن افراد سست‌ایمان و بی‌بصیرت همه‌جانبه و دارای ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، نظامی و امنیتی تحول ساختار آموزشی و اداری	سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش تسلط بر نظام آموزشی تشکیل و تقویت نهادهای فعال جهانی دادوستدهای میان‌فرهنگی شایعه‌سازی ارباب و القای ناامیدی تحت‌تأثیر قراردادن نیروی انسانی همسو کردن نیروی انسانی با اهداف نفوذ فناوری‌های روز و فضای مجازی رسانه‌های جهانی رسانه‌های ارتباط جمعی رواج اندیشه‌های لیبرالیستی تغییرات اقتصادی فساد اقتصادی تغییرات فرهنگی تغییرات اجتماعی تغییر در فضای تفرشی تغییر در فضای عینی	جنگ اعتقادی جنگ حقوق بشری جنگ فرهنگی تغییر در ارزش‌ها، باورها و هنجارها تضعیف ارزش‌های انقلابی انحراف در مناسک شیعه تخریب باورهای دینی تغییر سبک زندگی ترویج سبک زندگی غربی ترویج فرهنگ غربی بزرگ‌نمایی شکلات اجتماعی ایجاد یأس و ناامیدی در جوانان تحریک احساسات و عواطف اعتماد و محرم اسرار پنداشتن سست کردن باورها و اعتقادات دینی تحول در آرمان‌ها و ارزش‌های ملی و دینی ایجاد اختلافات قومی و مذهبی ترویج شبهات بی‌مبالاتی و لنگاری فرهنگی و اخلاقی از خود بیگانه‌سازی فرهنگی تأکید بر شکاف‌های اجتماعی منفعل ساختن افشار اجتماعی متلاطم کردن فضای فرهنگ سنتی	باور به نفوذ و تهاجم فرهنگی پذیرش نفوذ فرهنگی ترویج باورهای دینی شناخت فرهنگ اسلامی تعمیق مبانی فکری بازدارندگی اعتقادی گسترش فرهنگ اقامه نماز مدیریت فرهنگی فعالیت تشکیلاتی ابتکار عمل در امور فرهنگی دشمن‌شناسی شناخت مناسب از دشمن هوشیاری و عدم غفلت از دشمن دشمن بصیرت و روشنگری تقویت فرهنگ ملی تقویت بصیرت خواص تدوین نقشه پیشرفت ایرانی-اسلامی احساس مسئولیت برای ایجاد تمدن نوین اسلامی حضور فعال در فضای مجازی شناخت لوازم و موانع فعالیت‌های فرهنگی در کشور مبارزه و مقابله نفوذ فرهنگی مقابله با استحاله محافظت از خانواده

نتیجه‌گیری

قدرت بازدارندگی یکی از موضوعات روابط بین‌الملل است که در هر دو حوزه راهبردی و دیپلماسی کاربرد دارد. در حقیقت، نظریه بازدارندگی آخرین سازوکاری است که با مشخص کردن «بئه جنگ، عملاً از وقوع آن جلوگیری می‌کند. بازدارندگی برای پیشی جستن از اقدامات خصمانه دشمن صورت می‌گیرد (رمضان‌زاده و همکاران، ۶۴: ۱۳۹۹). نظریه بازدارندگی یعنی کوشش یکی برای اعمال نفوذ در دیگری تا او را از اقدام به عملی که متضمن خسارت یا هزینه‌ای برای او می‌باشد، بازدارد (راوش، ۱۳۹۵).

در نظام اجتماعی، اتحاد و همبستگی ملی از مهم‌ترین عوامل دوام و بقای یک اجتماع به شمار می‌آید. هرگونه حرکت و اقدامی که اتحاد و همبستگی ملی را در جامعه محدود کند، خطر و تهدیدی برای موجودیت آن به حساب می‌آید؛ بنابراین دولت-ملت‌ها به‌عنوان واحدهای ملی، تمامی توان و امکانات خود را برای رفع خطرهایی به کار می‌گیرند که همبستگی ملی آن‌ها را تهدید می‌کند و می‌کوشند به روش‌های مختلف و به کارگیری ابزارهای مناسب، اتحاد و همبستگی ملی را تقویت کنند (آنجضر و متفکر، ۱۱۵: ۱۳۹۳). باوجود اینکه سال‌ها از آغاز سیاست‌گذاری فرهنگی در ایران می‌گذرد و به‌رغم شکل‌گیری

گفتمان‌های آموزش محور، مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی و مهندسی فرهنگی در فرایند سیاست گذاری فرهنگی، در مقام عمل، در ایران با پراکندگی تصمیم‌گیری‌ها و تنوع مرجعیت‌ها روبه‌رو بوده که برون‌داد آن‌ها، در بسیاری از موارد، تعارض و تناقض متقابل میان اقدامات نهادها و مجموعه‌های فرهنگی درون نظام بوده است (رضائی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۹). شاید همین امر و توجه به بخشی‌نگری و اثرگذاری ایدئولوژی دینی، مذهبی و غلبه مذهب بر همه امور و حوزه‌ها و همچنین غلبه حوزه سیاست بر همه امور حاکمیتی، باعث اثربخشی بیشتر ترفندهای نفوذ فرهنگی بیگانه بر کشور ایران که فرهنگی چند هزار ساله دارد، شده است.

یکی از عوامل توسعه‌یافتگی فرهنگی وجود امنیت اجتماعی در جامعه است. امنیت اجتماعی را شامل عدم ترس، خطر و هراس در حفظ و نگهداری ویژگی‌های مشترک گروه اجتماعی چون مذهب، زبان و سبک زندگی (پورسعید، ۴۵: ۱۳۸۶؛ نویدنیا، ۶۱: ۱۳۸۲)، آیین‌های ملی، احترام به تاریخ و اندیشه گذشتگان و غیره دانست؛ بنابراین، راهبردهای حاکمیت مبتنی بر تأمین همبستگی ملی، متضمن امنیت اجتماعی و احترام بر ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی - اجتماعی اقوام و اتحاد جامعه باشد. در ایران در امور فرهنگی نوعی تمرکز ایجاد شده است و این کاملاً با خصوصیات جغرافیایی - فرهنگی ایران که جامعه چند فرهنگی است، در تضاد است (الله‌وردی‌زاده و همکاران، ۱۷۷: ۱۳۹۵).

یکی از عوامل رسیدن به توسعه‌یافتگی فرهنگی و حفظ وحدت ملی، کنش ارتباطی و روابط گفتمانی میان اقوام است. وجود تعامل و ارتباط میان اقوام را می‌توان در قالب نظریه هابرماس در مورد کنش ارتباطی نیز تحلیل کرد که در آن تعامل و گفتگو، از مهم‌ترین عوامل رسیدن به درک مشترک و همزیستی مسالمت‌آمیز است. تعامل و روابط بیشتر میان اقوام موجب بالا رفتن سرمایه اجتماعی در جامعه می‌شود. منظور از سرمایه اجتماعی، روابط و تعامل در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در شبکه تعاملی جامعه است. افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه، موجب بالا رفتن ضریب همبستگی ملی در جامعه می‌شود. سرمایه اجتماعی در این مفهوم، به وجود اجتماعات، سازمان‌ها و تشکلهایی که اقوام مختلف در آن در کنار هم و یا روبروی هم قرار گیرند و در خصوص مسائل مورد قه و نیاز طرفین به گفتگو کنش متقابل ارتباطی بپردازند، مربوط است (الله‌وردی‌زاده و همکاران، ۱۷۸: ۱۳۹۵). سرمایه‌های اجتماعی فرهنگی قادرند در سطوح ملی و بین‌المللی چهره‌ای خوش‌نام و موجه از کشور خود نمایان سازند و به ثبات سیاسی، اقتصادی آن کمک کنند.

هر ملتی غالباً دارای ویژگی‌های متنوع قومیتی و ملیتی است که این تنوع در ایجاد شرایط فرهنگی و اجتماعی متفاوت، نقش مهمی را ایفا می‌کند و به شکل‌گیری جوامع محلی بر اساس ویژگی‌های خاص کمک می‌کند. هرکدام از این جوامع محلی در سطوح منطقه‌ای و یا ملی دارای یک وجوه مشترک در

حوزه آداب و رسوم و آیینی هستند که در همگرایی ملی بسیار مؤثر و نقش آفرین است اما برخی دیگر از شکل آداب و رسوم محلی و یا منطقه‌ای متمایز از مناطق و دیگر کانون‌های محلی است که خود در ایجاد جذابیت‌ها در کشور بسیار حائز اهمیت است (شمس و بختیاری وارسته، ۱۳۹۴: ۲۴۳).

جشن‌ها و آیین‌ها در نزد هر قوم و ملتی از دیرباز وجود داشته است. ملتی را نمی‌توان یافت که در تاریخ خود جشنی یا آیینی نداشته باشد. اگرچه این جشن‌ها در پی ضرورت‌های زندگی در دوره‌های ویژه‌ای از تاریخ ایجاد شده و کارایی مشخصی داشته‌اند؛ اما به تدریج و با گذشت زمان از ریشه‌های اصلی خود جدا می‌شده و با توجه به نیازها و نگرش‌های جدید ادامه یافته‌اند. مردم هم که نسل به نسل این آیین‌ها و جشن‌ها را در حافظه خود حفظ کرده‌اند، پذیرای این تغییر و تحول می‌شوند؛ زیرا در این تغییرات شریک هستند و با علاقه‌مندی آن را دنبال می‌کنند (آل‌بویه، ۱۳۸۱: ۱۴).

آداب و رسوم فرهنگی به دلیل انعکاس نوعی از شناخت و باور، به عنوان روشی تعلیمی و عواملی وحدت بخش، سرگرم کننده و غلبه کننده بر نیروهایی که از مهار انسانی خارج است، کارساز بوده و همواره در بطن فرهنگ جریان داشته است (نولان و لنسکی، ۲۸۶-۲۹۰: ۱۳۸۶). فرهنگ هر کشور از آیین‌ها و آداب و رسومی که ریشه در زیست مشترک اعضای اجتماع آن دارند، تشکیل شده است. گاه در مواجهه با برخی آیین‌ها، به دلیل نبود شناخت از ماهیت اصلی آن، افراد دچار سردرگمی می‌شوند و دست به قضاوت و پیش داوری می‌زنند؛ اما نکته دارای اهمیت این است که همه آنچه از گذشتگان به ما به ارث رسیده، در زمان و مکان خود کارکرد مثبت و منفی را، همچون دوروی یک سکه، توأمان دارا هستند (نامیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۷).

ایران جایگاه جغرافیای فرهنگی (ژئوکالچر) کانونی و مهمی در گستره تمدن ایرانی دارد. مطالعات مختلف نشان می‌دهند که بن‌مایه و ریشه بسیاری از آیین‌ها در این منطقه، معطوف به فرهنگ باستانی و کهن ایرانی است (ماکویی، ۷۵: ۱۳۹۵). در فرهنگ ایران زمین، آیین‌ها و جشن‌ها، فعالیت‌های نمادین، متعارف و مرسوم هستند که در اشکال، اهداف و زمان‌های خاصی برگزار می‌شود (آقاخانی بیژنی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۹: ۲۵).

آیین‌ها، جشن‌ها و مناسک مربوط به آن‌ها، به تثبیت جامعه و به نوعی بازسازی اخلاقی مثبت کمک می‌کنند و کارکردی اجتماعی وحدت آفرین در جامعه دارند؛ بنابراین وجود جشن‌ها و آیین‌ها با انجام فعالیت‌های نمادین، همواره سبب تقویت همبستگی، اتحاد مردم (در صورت‌های آشکار و پنهان)، افزایش اقتدار و مشروعیت، بازتولید جامعه، هویت ایرانی و حفظ فرهنگ ایرانی می‌شود و به همین دلیل است که چنین آیین‌ها و جشن‌هایی هر ساله انجام می‌شوند (آقاخانی بیژنی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۹: ۲۵).

آیین‌ها و اسطوره‌ها در نظم اجتماعی و شکل دهی جهان بینی گروه‌های اجتماعی نقش دارند، بسیار مهم

هستند و الگویی برای شناخت واقعیت به مردم می‌دهند (کیانی و سمیعی اصفهانی، ۵۹: ۱۳۹۶). گفتگوی بین ملت‌ها در برگزاری آیین‌ها بیشتر شده و افراد با همدیگر صحبت می‌کنند و گفتمان صلح و دوستی شکل می‌گیرد. افراد با کسانی که ائتلاف دارند، نیز در این گونه مراسم‌ها، به‌دوراز اختلافات با دوستی و مهربانی رفتار و گفتگو کرده و کدورت‌ها را کنار می‌گذارند. عموماً الگوی گفتگوها در مراسم‌ها و آیین‌های ملی که جهان‌شمول هستند، از نوع صلح‌آمیز، مهربانی و توأم به دوستی و آشتی با همه مردمان جهان است.

صلح، آرمانی بشری است که عمده‌تاً در قالب قلمرو، محدوده در جغرافیایی، فرهنگ و هویت کشورها و جوامع و تمدن‌ها معنا می‌یابد؛ بنابراین، در قوم‌نگاری صلح، تأکید بر جوامع، اجتماعات، افراد، نیازها و امنیت بشری و زندگی روزمره و نیازها و نفوذشان است؛ صلح به این معنی مبتنی بر چارچوب بومی است (ریچموند، ۲۰۴: ۲۰۰۸).

فرهنگ می‌تواند یکی از منابع قدرت ملی دولت‌ها باشد. دولت‌ها می‌توانند با همکاری بازیگران غیردولتی و فرهنگی، به‌خوبی حضوری قوی و مؤثر عناصر فرهنگی در نظام ملی و تعامل‌های خارجی را مدیریت کنند. پدیده‌های گوناگونی از ارتباطات فرهنگی میان ملت‌ها می‌تواند شکل بگیرد. مناسبات زبانی، قومی، جشن‌ها و تجارب مشترک تاریخی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند. جایگاه دین و مناسک دینی در امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در درون و میان ملت‌ها و خارج از سرزمین‌های ملی و حتی مبادلات اقتصادی، راهی برای تعاملات فرهنگی و پنجره‌ای از ارزش‌های محلی و ملی باشد (نوروزی، ۱۳۹۲: ۲۹). انسجام فرهنگی در کشور باعث وحدت ملی، احساس تعهد و دل‌بستگی به وطن و ملت، احساس تعلق به سرزمین و احساس دفاع از سرزمین در برابر دشمنان می‌شود. این احساسات وقتی در ملت و مردمان یک سرزمین قوی باشد، مردمان سایر کشورها را وادار می‌کند که به این مردمان با دیده احترام بنگرند و در تعارض به چنین سرزمینی خودداری کنند.

نظام‌های سیاسی به‌منظور پرورش و تقویت وابستگی‌های سیاسی شهروندان به نظام حاکم، تقویت گرایش‌های گروهی، حس میهن‌پرستی، تسهیل در یادگیری سیاسی بعدی و ایجاد احساس تعلق بیشتر به جامعه سیاسی در نسل جدید، می‌کوشد تا ارزش‌های سیاسی را از طریق انجام آیین‌ها و برگزاری مراسم نمادین در مدرسه به نسل جدید منتقل سازد. مثل برپایی مراسم احترام به پرچم، خواندن سرود ملی و سرودهای میهنی، یادآوری خاطره قهرمانان ملی و تاریخی، برگزاری مراسم مذهبی و غیرمذهبی، نصب تصاویر رهبران سیاسی کشور بر دیوار، اطاعت از دستورهای معلم، مبصر و سرگروه و انجام فعالیت‌های فوق‌برنامه؛ بنابراین انجام آیین‌ها و مراسم نمادین به دو طریق مهم انجام می‌شود (مقصودی و علی پور، ۱۳۹۰): الف) اجرای چنین آیین‌هایی از یک لحاظ احساس ترس آمیخته به احترام را نسبت به نهادهایی که انجام

این آیین‌ها برای آن‌ها صورت گرفته برمی‌انگیزد و حس میهن‌پرستی وفاداری او را نسبت به حکومت و جامعه سیاسی تقویت می‌کند.

ب) اجرای آیین‌ها و مراسم در مدارس آثار گروهی و جمعی دارد. سلام صبحگاهی بر پرچم یک نمونه از فعالیت‌های دسته‌جمعی محسوب می‌شود (اخترشهری، ۴۲۷، ۱۳۸۵).

ایران با داشتن هویت فرهنگی و عناصر فرهنگی چند هزار ساله توان مقاومت بالایی برای مقابله با نفوذ و تهاجم را دارد؛ اما باید در مسیر مقابله با نفوذ و تهاجم از توانمندی‌های فرهنگ ملی سود برده شود. همگرایی فرهنگی لازم با سایر کشورها، به‌خصوص با کشورهایی که اشتراکات فرهنگی و تاریخی وجود دارد، شکل بگیرد. ایجاد فضای دوستی و صلح و مبادله فرهنگی بین ایران و کشورهای هدف باعث تأمین بیشتر امنیت ایران می‌شود و جایگاه برتری در منطقه و جهان به دست می‌آورد.

سرمایه‌های فرهنگی ایران در توسعه فرهنگ ایرانی و صلح و دوستی و ایجاد امنیت در منطقه بسیار ارزشمند و مهم است. سرمایه‌های فرهنگی ایران اعم از آیین‌ها، شخصیت‌های تاریخی، ادبی و اماکن تاریخی در بهبود جایگاه ایران در مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای نقش ارزنده‌ای ایفا می‌کند؛ بنابراین باید سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب در ایجاد ارتباطات فرهنگی در منطقه صورت گیرد.

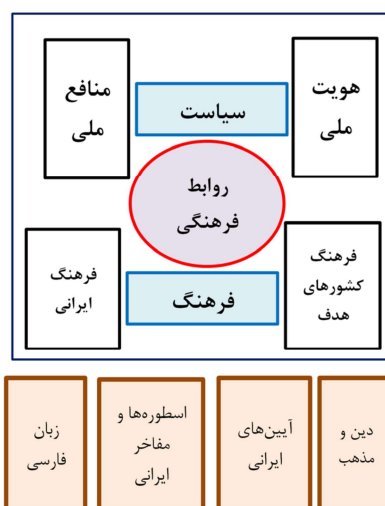
هویت ملی ایران، می‌تواند یکی از پایه‌های صلح و اقتدار در منطقه باشد؛ زیرا این هویت ریشه در تاریخ و فرهنگ ملت‌هایی دارد که آن‌ها خود را از همین فرهنگ و هویت می‌دانند و با این اندیشه فرهنگی بیگانه نیستند.

آینده ایران در سایه همه حوزه‌های قدرتی اعم از سیاسی، روابط بین‌الملل، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی تداوم می‌یابد. ایران بدون توجه به حوزه‌های اثرگذار نمی‌تواند برای مدت طولانی پایدار بماند؛ بنابراین سیاست‌گذاران و حکمرانان، باید توجه لازم و کافی را بر همه امور داشته باشند. امروزه بی‌توجهی به فرهنگ می‌تواند حوزه‌های دیگر را با مخاطره جدی روبه‌رو سازد. از سوی دیگر فرهنگ یک کشور منحصر به بخشی از آن نظیر مذهب یا دین می‌شود، بلکه همه شئون را شامل می‌شود؛ بنابراین عناصر فرهنگی ایران باید به‌طور مرتب مورد توجه قرار گیرند و مورد احترام حکمرانان باشد. بی‌توجهی و یا کم‌توجهی به سایر حوزه‌های فرهنگی؛ نظیر اسطوره‌ها، زبان، ادبیات، آثار ملی، ... می‌تواند بحران جدی برای آینده کشور در پی داشته باشد.

اما این عناصر یک فرصت برای برون‌رفت کشور در روابط بین‌الملل نیز می‌تواند باشد. زمانی که کشورهای مورد هدف از عناصر فرهنگی تاریخ خود بیشترین بهره اقتصادی، گردشگری، روابط بین‌الملل را می‌برند، بی‌توجهی به فرهنگ ایرانی کاری شایسته نیست.

آینده کشور در سایه فرهنگ غنی ایرانی می‌تواند مشکلات و کمبودهای فعلی را جبران کند، اما لازمه این

امر به برنامه‌ریزی و درایت مسئولین فرهنگی و سیاسی کشور وابسته است. آنچه پایداری درازمدت کشور ایران را در سایه صلح و آرامش تضمین می‌کند، فرهنگ غنی ایرانی است. فرهنگ ایرانی شاخص‌هایی ازجمله؛ نام سرزمین ایران، وطن‌دوستی ایرانیان، تاریخ و تمدن ایرانی، شعر و موسیقی، آیین‌ها و مراسم ملی، اسطوره‌ها، مفاخر ملی و مذهبی، علم و دانش با خود به همراه دارد که این وجوه از فرهنگ ایرانی در کشورهای مشترکات فرهنگی و در سطح جهان قابل‌فهم و درک عمومی جهانیان بوده و قابلیت گفتمان منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی دارد؛ ازاین‌رو، الگوی زیر آینده اقتدار کشور را رقم می‌زند.

منابع:

- آنحضرت، اصغر. متفکر، حسین (۱۳۹۳). بررسی تأثیر مراسم و مناسبت‌های ملی در تقویت هبستگی وحدت ملی با تأکید بر تربیت اجتماعی جوانان، پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال چهارم، شماره ۹، صص ۱۱۳-۱۴۲.
- آقاخان‌ی بیژنی، محمود. محمدی فشارکی، محسن (۱۳۹۹). تحلیل کارکردهای اجتماعی آیین‌ها و جشن‌ها در شاهنامه، بر اساس نظریه امیل دورکیم، جستارهای نوین ادبی، دوره ۵۳، شماره ۲۱۰، صص ۲۵-۴۶.
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، موعه بیانات، قابل دسترسی www.khamenei.ir
- آل‌بویه، محبوبه. (۱۳۸۱). چهار نیه و آتش، فردوسی، شماره ۳.
- احمدی، حمید (۱۳۹۸). روابط فرهنگی ایران و تاجیکستان: زنده کردن خط نیاکان و چالش سیاست، فصلنامه سیاست، دوره ۴۹، شماره ۲، صص ۲۴۵-۲۷۰.
- اختر شهر، علی (۱۳۸۵)، مؤلفه‌های جامعه‌پذیری سیاسی در حکمت دینی، تهران، نشر سازمان انتشارات تبلیغات اسلامی.
- ارجینی، حسین. حسینی نژاد، بی‌بی‌راضیه (۱۳۹۹). نفوذ فرهنگی: سازوکارهای اعمال نفوذ فرهنگی نظام سلطه با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری، شریه معرفت، سال ۲۹، شماره ۲۷۰، صص ۳۳-۴۴.
- اسفندیار، شهرام. بلباسی، میثم (۱۳۹۸). راهبرد نفوذ دشمن و فرهنگ دفاعی جمهوری اسلامی ایران، فت فرهنگ اجتماعی، سال دهم، شماره ۴، صص ۱۰۵-۱۲۴.
- افراشته، مهری. فرمانفرمایی، تکتم (۱۳۹۶). شناسایی عوامل نفوذ فرهنگی در تمایل افراد به نوع جدید زندگی زوجین (هم‌خانگی)، پریت فرهنگی، سال یازدهم، شماره ۳۷، صص ۹۹-۱۰۸.
- اکبری، عابد. دهقان، حسین. آذری، منیره (۱۴۰۰). مفهوم‌شناسی نفوذ، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و پژوهش‌های بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- امامی، سید مجید (۱۴۰۰)، از دفاع غیرعامل تا امنیت فرهنگی؛ سیاست‌ها و تدابیر موجود و مطلوب جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر سند پایه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مطالعات امنیت اقتصادی، دوره ۲، شماره ۱، صص ۱۵۳-۱۱۹.
- بابالیان، رادبین (۱۳۹۳). امنیت فرهنگی در جامعه اسلامی از منظر نخب‌البالغه، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، امریکای شمالی، ۱۳۹۳.
- بشیری امیرآبادی، حامد (۱۴۰۰). بررسی تأثیر ایمان در مقابله با تهدیدات نوین (مطالعه موردی جریان‌ات تکفیری)، ایش تخصصی رصد تهدیدات نوین نظامی در گام دوم انقلاب اسلامی، قم: مرکز آموزش علوین قم، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام.
- بوزان، باری (۱۳۹۷). مردم دولت‌ها و هراس، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- بیگدلی، ضیاء (۱۳۷۳). **حقوق جنگ**، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- پورسعید، فرزاد (۱۳۸۶). گوناگونی و انسجام ملی در جامعه ایرانی، **فصلنامه مطالعات راهبردی**، شماره اول، صص ۳۳-۶۰.
- تراسبی، دیوید (۱۳۸۲). **اقتصاد و فرهنگ**، ترجمه کاظم فرهادی، تهران: نشر نی.
- جعفری ولدانی اصغر، پیرهادی محسن. (۱۳۹۵). ابعاد نفوذ آمریکا در ایران (۱۹۷۹-۱۹۵۳) و پیامدهای آن در شکل‌گیری روابط دو کشور پس از انقلاب اسلامی. **فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام**، دوره ۶، شماره ۲، صص ۱-۲۵.
- جلالی فراهانی، غلامرضا (۱۳۹۰). **هی به تهدیدات نوین و نقش بسیج در حوزه پدافند غیرعامل**، تهران: بوستان حمید.
- جواهردهی، علی (۱۳۹۴). جریان‌شناسی نفوذ و مصادیق آن از منظر قرآن، **کیهان**، شماره ۲۱۲۷۴.
- حبیبی، احمدرضا. استاد محمدی، جواد. برجیسایان، رسول (۱۴۰۱). فهم ساختاری نفوذ فرهنگی نظام سلطه در نظام‌های سلطه ستیز، **فصلنامه مطالعات میان‌فرهنگی**، دوره ۱۷، شماره ۵۱.
- حسینی‌نژاد بی‌بی راضیه، ملکوتیان مصطفی (۱۳۹۹). چیستی و چرایی نفوذ فرهنگی نظام سلطه و راهکارهای مقابله با آن با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری. **فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی**، دوره ۱۷، شماره ۶۰، صص ۷۱-۹۲.
- حمزه‌پور، علی (۱۳۹۶). نفوذ فکری و فرهنگی و چالش‌های امنیتی پیش‌رو با تأکید بر مصرف رسانه‌ای نوین در کشور، **آفاق امنیت**، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص ۱۲۱-۱۵۶.
- حیدری، امیر هوشنگ (۱۳۹۳). مبانی و مفاهیم آینده‌پژوهی، **ترو علم**، دوره ۵، شماره ۲، صص ۸۱-۹۶.
- حیدری، دانیال. کمالی اطلس، مهدی (۱۳۹۸). تأثیر نفوذ فرهنگی غرب بر مؤلفه انسانی قدرت نظامی جمهوری اسلامی ایران، **دانش امنیتی**، سال پنجم، شماره ۱۰، صص ۱۴۳-۱۲۷.
- خاکی سبزواری، سید جواد. بقیع، زهره (۱۳۹۶). واکاوی مسئله نفوذ فرهنگی در کلام مقام معظم رهبری با تکیه بر آیات قرآن، **فرهنگ در دانشگاه اسلامی**، سال هفتم، شماره ۲۵، صص ۵۷۲-۵۵۱.
- خانجانی، قاسم (۱۳۹۸). راه‌های مقابله با نفوذ فکری و فرهنگی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، **مطالعات قدرت نرم**، سال نهم، شماره ۲۰، صص ۱-۳۰.
- خراسانی، رضا (۱۳۸۷). جایگاه و نقش قدرت فرهنگی در سیاست خارجی و تأثیر آن بر روند تحولات جهانی، **علوم سیاسی**، دوره ۱۱، شماره ۴۱، صص ۴۷-۷۲.
- خلف‌زاده، رشید. خوزین، حسن. شریفی، منوچهر (۱۴۰۰). راه‌های مقابله با نفوذ فرهنگی دشمن از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، **مطالعات دفاع مقدس**، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۱۵۹-۱۸۱.
- خلیل‌زاده، ۱۳۷۹، **استراتژی برای قرن بیست و یکم**، ترجمه مرکز پژوهش‌های و بررسی‌ها، تهران، نشر امن.

- راوش، حمید (۱۳۹۵). قدرت بازدارندگی پدافند غیرعامل ایران در برابر تهدیدات دشمن، پنجمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت پایه. تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- رمضان زاده، مجتبی. غیوری ثالث، مجید. احمدوند، علی محمد. آقایی، محسن. نظری فرخی، ابراهیم (۱۳۹۹). ارائه الگوی مفهومی ارزیابی قدرت سایبری نیروهای مسلح با تأکید بر بعد بازدارندگی سایبری، نشه مدیریت نظامی، دوره ۲۰، شماره ۷۸، صص ۶۱-۹۲.
- رضضانی، مهدی. پرتوی، اصغر. عیوض زاده، حسن. جعفری، فرشید. (۱۳۹۸). سیاست گذاری فرهنگی جمهوری اسلامی ایران: پیشینه، الگوها و آسیب ها (با تأکید بر مفهوم مرجعیت)، نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۳(۸): ۶۹-۹۶.
- روحی، مهدی. فیروزکوهی، مهدی. حسینی، حسین (۱۴۰۰). الگوی کاربست قدرت نرم در نفوذ فکری- فرهنگی غرب بر جریان روشنفکری دینی و نسبت آن با امنیت نرم ج.ا.ا، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۱۰۳-۱۳۲
- روحی، مهدی. فیروزکوهی، مهدی. کریم زاده، علی. حمزه پور، علی. برزونی، محمدعلی. صفری، ابراهیم (۱۴۰۱). چبستی نفوذ فکری. فرهنگی، فصلنامه آفاق امنیت، دوره ۱۵، شماره ۵۴، صص ۲۷۵-۲۴۵.
- رهنمایی ذکاوت، مجید و پیدایی، سید مهرداد (۱۳۹۴)، بررسی مزایای آینده پژوهی در سازمان های فناور محور، کنفرانس الانه مدیریت و اقتصاد کسب و کار، تهران: مؤسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.
- زارع، سعیده. جهانیان، رمضان. سلیمی، مهتاب (۱۳۹۹). طراحی الگوی امنیت فرهنگی در توسعه پایدار، فصلنامه نوآوری های مدیریت آموزشی، دوره ۱۶، شماره ۶۱، صص ۲۲-۳۹.
- زرگر، علیرضا. اقبال، حدیث، شمولی، همت الله (۱۳۹۹). نفوذ فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، چالش ها و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری (۱۳۶۸. ۱۳۹۷)، مطالعات دولت پژوهی در جمهوری اسلامی ایران، سال ششم، شماره ۴، صص ۴۱-۵۵.
- سپهری، یدالله. پندار، محمدحسین. ایری، فریا (۱۴۰۰). مناسبات فرهنگی عامل نفوذ آمریکا در ایران، پژوهش های انقلاب اسلامی، دوره ۱۰، شماره ۳۷، صص ۷۲-۵۳.
- ستاربخواه، علی. خادم دقیق، امیر هوشنگ. نصیرزاده، عزیز. میرشمیعی، سید محمد (۱۳۹۵). ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، آینده پژوهی دفاعی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۴۴-۲۷.
- سلامی، حسین (۱۳۸۶)، ماهیت استراتژی نظامی، جزوه درسی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- سلیمی، حسین (۱۳۸۵). فرهنگ گرایی، جهانی شدن و حقوق بشر، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- سهرابی، بابک. اعظمی، امیر. یزدانی، حمیدرضا. (۱۳۹۰). آسیب شناسی پژوهش های انجام شده در زمینه مدیریت

- ۱ می با رویکرد فراترکیب، نشریه چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۲(۶): ۲۴-۹.
- شمس، مجید. بختیاری وارسته، زهره (۱۳۹۴). گردشگری و آیین‌های باستانی در ایران، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۲۴۳-۲۶۲.
- صالحی امیری، سید رضا. (۱۳۸۸). انسجام ملی و تنوع فرهنگی، تهران: انتشارات مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز پژوهش‌های استراتژیک.
- طالعی حور، رهبر. بهرامی، رستم (۱۳۹۶). راهبرد نفوذ ایالات متحده آمریکا و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)، نشریه مطالعات انقلاب اسلامی، دوره ۱۴، شماره ۴۸، صص ۹۰-۷۱.
- طاهری، علی (۱۳۹۵). مختصات الگوی تهدیدات صحنه نبردهای آینده در سال ۱۴۰۴ با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد، آینده‌پژوهی دفاعی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۰۹-۱۲۷.
- عالیخانی، غلامرضا. عالیخانی، زکیه (۱۳۹۹). رهیافتی بر تبیین نفوذ فرهنگی و عوامل آن با تأکید بر آیات قرآن و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی، قانون یار، سال چهارم، شماره ۱۶، صص ۳۸۷-۴۰۶.
- عطایی، فرهاد. واسعی زاده، نسیم سادات (۱۳۹۲). از روابط فرهنگی تا نظریه فرهنگی روابط بین‌الملل: مروری بر نقش فرهنگ در روابط بین‌الملل، نشریه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۵، شماره ۱۵، صص ۴۶-۱۹.
- غرایق زندی، داود، (۱۳۹۰). درآمدی بر سیاست‌گذاری امنیت ملی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- فرزندی، جمال. مهدی‌زاده، ماندانا. مبارکی، مریم (۱۳۹۶). نفوذ فرهنگی و جایگاه آن در قرآن و عهدین، احسن‌الحديث، سال دوم، شماره ۴، صص ۱۱۵-۱۰۳.
- فولادی، محمد. بناکار، رؤیا (۱۳۹۶). شیوه‌ها و شگردهای نفوذ اجتماعی، فرهنگی؛ با تأکید بر نظریه استفاده و خشنودی و نقش شبکه‌های اجتماعی در نفوذ، معرفت فرهنگی اجتماعی، سال هشتم، شمار ۲، صص ۵۵-۸۰.
- قدمی، محسن. مصطفوی، حمید (۱۳۸۸). اهمیت فعالیت‌های فرهنگی در روابط بین‌الملل و ارائه الگوی عملیاتی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مدیریت فرهنگی، دوره ۳، شماره ۵، صص ۶۱-۸۳.
- قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۶). نفوذ فرهنگی؛ تأملاتی در شیوه‌های نفوذ در نهادهای آموزشی ایران از منظر اسناد لانه جاسوسی آمریکا، پانزده خرداد، شماره ۵۴، صص ۹۵-۱۳۶.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۴). فرهنگ: بخش فراموش‌شده و یا عنصر ذاتی نظریه روابط بین‌الملل، سیاست خارجی، سال ۱۹، شماره ۷۴، صص ۲۹۱-۳۰۴.
- کرفلد، مارتین فان (۱۳۸۶). بر ماهیت جنگ، تهران: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهش‌های صنایع دفاعی.
- کرمی، علی (۱۳۹۵). مفهوم‌شناسی نظری نفوذ، تهران: مرکز مطالعات راهبردی تربیت اسلامی.
- کلانتری، فتح‌الله. خزلی، اکبر (۱۳۹۹). نقش مؤلفه‌های قدرت ملی در تحقق متعالی حکمرانی امنیت ملی جمهوری

۱. ملایمی ایران، آفاق امنیت، دوره ۱۳، شماره ۴۷، صص ۸۰-۵۳.
- کیانی، امران. سمیعی اصفهانی، علیرضا (۱۳۹۶). بررسی نقش و کارکرد نمادهای مناسکی در همبستگی ملی در جمهوری ایران، **رهیافت انقلاب اسلامی**، سال یازدهم، شماره ۴۱، صص ۷۰-۵۱.
 - کاوسی، اسماعیل. احمدزاده، فرزانه. ستوده یگانه، داوود (۱۳۹۱). طراحی الگوی توسعه روابط بین فرهنگی در عصر جهانی‌شدن، **نشریه مدیریت فرهنگی**، دوره ۶، شماره ۱۷، صص ۱۶-۱۰.
 - ماکویی، سوپل (۱۳۹۵). جلوه‌های کارکردی صلح در آیین نوروز؛ ثبات، عدالت، رهایی، **فصلنامه فرهنگ مردم ایران**، شماره ۴۴، صص ۹۱-۷۵.
 - محمدی، علی (۱۴۰۰). شناسایی تاکتیک‌های مقابله در برابر تهدیدات نظامی نوین مطالعه موردی (راهبرد کاهش آسیب‌پذیری)، **دومین همایش سراسری پیشران‌ها و تهدیدهای فراروی انقلاب اسلامی در گام دوم**، تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام
 - مقصودی، مجتبی. علی پور، جعفر (۱۳۹۰). بررسی نمادها و آیین‌های مشروعیت‌بخش در برنامه‌های صداوسیما با تأکید بر مناسک مذهبی، **فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل**، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۷۷-۱۱۶.
 - نامیان، فاطمه. عشایری، طاهار. صالحی، حوریه سادات. سیفی، محمدرضا. (۱۳۹۹). خون بس در فرهنگ سنتی ایران: تحلیل کارکردگرایانه از منظر دورکیم، **فرهنگ مردم ایران**، شماره ۶۰، صص ۱۰۷-۱۳۰.
 - نوروزی، حسین (۱۳۹۲). ایران و ظرفیت‌های فرهنگی آکو، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
 - نولان، پاتریک. لنسکی، گرهارد. (۱۳۸۶). **جوامع انسانی (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کلان)**. ترجمه ناصر فکوهی، چ ۳، تهران: نشر نی.
 - نویدنیا، منیژه (۱۳۸۲). درآمدی بر امنیت اجتماعی. **فصلنامه مطالعات راهبردی**، شماره اول، صص ۷۶-۵۵.
 - اللهوردی زاده، رضا. احمدی پور، زهرا. کریمی، مهدی. صفری، عبدالله (۱۳۹۵). تبیین رابطه بین توسعه‌یافتگی سرزمین با سازه‌های انسانی مستقر در فضای جغرافیایی با تأکید بر جغرافیای انتقادی و انسان‌گرا (مطالعه موردی: ایران)، **نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)**، دوره ۲۷، شمار ۱ تا صص ۱۸۶-۱۶۳.
 - یوسف وند، یعقوب. کاظمی زند علی، اصغر. طاهری، ابوالقاسم. ابطحی، سید مصطفی (۱۳۹۸). اثربخشی به سیاست‌گذاری دفاعی جمهوری اسلامی ایران؛ در پرتو کاربرست منابع فرهنگی قدرت نرم، **مدیریت نظامی**، دوره ۱۹، شماره ۷۳، صص ۲۸-۵۵.
- Bench, S. & T. Day. (2010). The User Experience of Critical Care Discharges: A Meta-Synthesis of Qualitative Research. *International Journal of Nursing Studies*. 47(4): 487
 - Zimmer, L. (2006). Qualitative Meta-synthesis: a Question of Dialoguing with

Texts. *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 311–31

- Richmond O.P. (2016). Peace in international relations yheory. In: Richmond O.P., Pogodda S., Ramović J. (Eds). *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace*. Palgrave Macmillan, London. doi: 10.1007/978-1-137-40761-0_5
- Nye, joseph (2002), *Soft Power*, New York: public affairs.